

Det här verket har digitaliserats vid Göteborgs universitetsbibliotek.
Alla tryckta texter är OCR-tolkade till maskinläsbar text. Det betyder att du kan söka och kopiera texten från dokumentet. Vissa äldre dokument med dåligt tryck kan vara svåra att OCR-tolka korrekt vilket medför att den OCR-tolkade texten kan innehålla fel och därför bör man visuellt jämföra med verkets bilder för att avgöra vad som är riktigt.

This work has been digitised at Gothenburg University Library.
All printed texts have been OCR-processed and converted to machine readable text.
This means that you can search and copy text from the document. Some early printed books are hard to OCR-process correctly and the text may contain errors, so one should always visually compare it with the images to determine what is correct.

SAMTIDEN

VECKOSKRIFT

FÖR

POLITIK OCH LITTERATUR

UTGIFVEN AF

C. F. BERGSTEDT.

N° 40.

Lördagen den 7 Oktober

1871.

Hvad man vunnit.

Den urtima riksdagen har slutat sitt arbete med enhälligt antagande af särskilda utskottets förslag till bestridande af dess kostnader. Detta är riksdagens enda beslut.

Att så skulle inträffa var så solklart för hvar och en som velat bilda sig en mening, att det icke fordrades särdeles skarp sinne till att förutsäga det. Då kamrarne under årets lagtima riksdag hvar för sig genom sina beslut antyde sin önskan att vinna betänketid — och att detta var den sammanstående meningens med de eljest till utseendet så stridiga decisionerna, har inom båda kamrarne blifvit öppet erkänt — så var det ingen stor sannolikhet för att chefen för landförsvarsdepartementet skulle lyckas på egen hand under den korta tiden af några få veckor icke blott utfinna en ny arméorganisation, som kunde tillfredsställa landets fordringar på ett betryggande försvar, utan också lösa det ännu mera invecklade problem som innebäres i en sådan fördelning af de gamla och nya bördorna, att den kunde accepteras af ett flertal i båda kamrarne.

Emellertid vågades försöket, och huru det utfallit är förmodligen i detta ögonblick bekant i hvarje vrå af fäderneslandet. Huru vida, utöfver den allmänna önskan att bringa försvarsfrågan till slut, några särskilda anledningar förefunnos till den utomordentliga åtgärden, och på hvilka

särskilda ledamöter af konungens råd ansvaret för dess tillstyrkande hvilar, kommer att utgöra ett föremål för nästa års konstitutions-utskotts särskilda uppmärksamhet och åt dess décharge-betänkande förläna ett mindre vanligt intresse. Det är möjligt och till och med sannolikt, att statsrådsprotokollen i detta afseende icke lemna någon upplysning, men om så är, skall en sådan förtigenhet må hända endast gifva anledning till en så mycket mer ingående granskning af de motiv som föranledt den urtima riksdagskallelsen, och om frågan härom nu af lätt förklarliga anledningar varit litet eller intet vidrörd, är det fullkomligt klart att hon nästa gång skall göra sig gällande med desto större styrka, och sannolikt bilda den kärna kring hvilken den allmänt konstitutionella delen af nästa riksdags förhandlingar kommer att knyta sig.

Vi hafva till förene med skyldig varsamhet yttrat oss om denna betydelsefulla regeringshandling, och vi ämna ej heller nu, sedan den stora handlingen burit sina frukter, genom något uttryck af missnöje öka smärtan öfver svikna förhoppningar för de män hvilkas redliga afsigter ingen betviflar, icke ens de som önskat dem något större mått af politiskt förutseende. Men det är ingen ringa sak att sätta i rörelse det konstitutionella maskineriet på en tid då det efter grundlagen är afsedt

att hvila, så vida icke utomordentliga och oförutsedda omständigheter inträffa, hvilka göra det till en tvingande nödvändighet för landets regering att kalla folkets representanter till sin sida, och då intet annat resultat blifvit vunnet af den utomordentliga åtgärden, må det icke förtänkas oss, om vi åtminstone söka att vända den vunna konstitutionella erfarenheten till någon nytta.

Vi tala icke om kostnaden. Det är sant att ett par hundra tusen riksdaler, som detta riksmöte medtagit, hade kunnat på ett mer produktift sätt användas, men landets ekonomiska ställning är lyckligtvis så god, att denna utgift icke är af någon betydelse, och de lärdomar vi kunna draga af dessa veckors händelser äro till detta pris icke för högt betalda. Icke heller hafva de enskilda representanterna, som för en månad blifvit ryckta från sin enskilda verksamhet, äfven den del af dem hvilka icke åtnjuta någon ekonomisk godtgörelse, beklagat sig öfver dessa uppoffringar: åtminstone har icke någon yttring af obelätenhet i detta afseende kommit till vår kändedom. Hade någon ting blifvit uträttadt, så skulle medvetandet derom hafva rikligt ersatt försakelserna, och äfven det förutan veta de med sig att hafva redligt och utan tvekan uppfyllt ett medborgerligt åliggande. Men det är något annat som är det betänkliga. Det fins intet arbete som mer angriper den döda eller lefvande organismen än det onyttiga, och denna riksdags arbete kan icke olämpligt liknas vid ett maskineri som gått tomt. För mängden af representanter hafva formaliteterna varit det enda de haft att iakttaga. Man har valt utskott som aldrig behöft sammanträda, och man har några gånger infunnit sig i kamrarna af höflighet för talmännen, på det de icke skulle blifva ensamme med sina sekreterare. Det enda utskott som arbetat har säkert icke varit samladt i allt tio timmar, och dess betänkande rymmes på mindre än nio sidor. Sjelfva kamrarnes arbete har inskränkt sig till en och half dag; för öfrigt har det stått hvar och en fritt att vistas hvar han behagat, så att under de två mellersta veckorna af riksdagen de flesta varit frånvarande och endast de längst aflägsse boende landsortsrepresentanterna hafva under denna tid varit här qvarhållna i absolut overksamhet. Känslan af denna

tvungna sysslolöhet har lagt en ny tyngd på sinnena, för att icke tala om den tryckande vissheten att man till slut ingen ting skulle kunna uträtta. Man kan derföre utan all fara att begå en orättvisa säga, att riksdagens arbete varit illa inträttadt, och vi se icke rätt hvarför tiden ej kunnat till hälften förkortas, så vida man ej befarat att derigenom beröfva sig skenet af den stora frågans djupsinniga behandling. Vi hafva förut yttrat vår öfvertygelse att grundlagens bestämmelser om urtima riksdag icke afse sådana fall som detta, då man, utan att vara ense om några allmänna grunder, måste nedsetta ett utskott som skall börja från början. Vi hoppas att det i alla afseenden, äfven hvad arbets sättet angår, bedröfliga resultatet af detta riksmöte må hafva för all framtid afskräckt landets regering att tillämpa grundlagen på det sätt att några hundra af landets mest framstående medborgare kallas till att under ett par dagar behandla statsangelägenheter, för att några och tjuo dagar egna sig åt kurialier och dagdrifveri. Skulle en annan gång något verkligt nödvång fordra sammankallandet af en urtima riksdag, tillhör det regeringen att anordna arbetet så att folkets representanter också få någon ting att göra.

Detta om sakens formella sida; om den icke vore så allvarsam, kunde man vara frestad att anse den som en farce, och de talrika främlingar som under dessa veckor besökt hufvudstaden och sett en mängd fullvuxna män gå utan sysselsättning måste hafva trott, antingen att riksdagsmännen gjort en allmän *strike*, eller att i landet råder politisk arbetslöshet.

Det har på senare tider varit ett älsklingstema för pressen att utpeka oss till utlandets åtlöje, om vi ej nu skulle komma till ett slut på saken genom antagande af regeringens förslag, och en ledamot af konungens rådkammare yttrade i måndags afton i Andra kammaren likartade åsigt. Hr chefen för civildepartementet ansåg att vi åt utlandet erbjuda skådespelet, tragiskt eller komiskt, men om vi rätt fattade hans ord, åtminstone icke öfvervägande tragiskt, af en nation som vill försvara sig men icke kan enas om sättet, och han befarade att de andra folken skulle deraf ledas till tan-

ken på en sjuk man äfven här i Norden, hvars arf är moget för besittningstagande.

Vi göra all rättvisa åt de varma känslor som ingåfvo honom hans högsinnade och fosterländska ord, men vi anse det icke fullt billigt att låta riksdagen ensam bära ansvaret för »skådespelet». Vi dela fullkomligt de åsichter som en talare i Första kammaren sökte göra gällande, att riksdagen genom sina sväfvande beslut, och de oratoriska fraserna i sina skrivelser, väsentligen bidragit att föra regeringen in på den bana som hon under de sista åren beträddt. Riksdagen har icke talat med all den varsamhet, och på samma gång med all den uppriktighet, som höfves folkets ombud att iakttaga inför tronen; den har vid mer än ett tillfälle icke sagt hela sanningen eller också sagt något annat än den menat, och derigenom förledt regeringen att betrakta såsom *bona fide* vexlar hvad som icke var annat än »promesser». Men är detta ett stort fel å riksdagens sida, och vi kunna gerna säga en arfsynd, ty kärleken för stora ord går såsom ett nationallyte genom hela vår parlamentariska historia, och den provençaliska vältalighet som var natur och vana hos stamfadren för vårt nu regerande konungahus har icke verkat stärfjande på denna benägenhet; — om, säga vi, svagheten för frasen går såsom ett lyte genom våra offentliga förhandlingar, så borde man väl kunna hafva väntat att de män som framför alla borde känna folkets lynne i både godt och ondt, icke alldeles blundade för tillvaron af en svaghet, hvilken de snarare borde bidraga att öfvervinna än begagna till sin fördel. Af några mer än sväfvande ordalag i ingressen till riksdagens underdåniga skrivelse 1867 tog sig chefen för landtförsvarsdepartementet anledning att yrka på »inlösen af ett gifvet hedersord». Denna inlösning kunde icke ske annat än genom ett obetingadt antagande af det kungliga förslaget.

Och hurudant var då detta förslag, hvilket den förra riksdagen, så vidt vi lyckats rätt uppfatta dess förhandlingar, långt ifrån att framkalla, gjorde allt, hvad som stod i dess förmåga för att icke framkalla? Man har från statsrådsplatserna åberopat pressens makt, och en stor del af pressen har verkligen drifvit på dess antagande, men utan att egna det en sådan genomgående granskning som en officiellt erkänd sam-

hällsmakt icke borde försumma i en så maktpåliggande fråga. Det stöder sig på grunder, hvilka denna samma makt på tre korta månader sedan icke hade ord nog förkrossande att bekämpa, och den har gjort sitt bästa att förkättra de mäns bevekelsegrunder som icke haft den lyckan att kunna egna det sitt bifall. Man har på sista tiden sett en af den publicistiska arméns frivillige anstränga sig för att vid hela raden af de män som i Första kammaren representera våra sydligaste provinser häfta den skamliga beskyllningen för »taburethunger» och sykofanteri. Det tillhör sykofantnaturen att icke tro på tillvaron af hederliga öfvertygelser och att för handlingar som icke behaga henne söka det enda motivet i egennytta, fåfänga, enskilda fiendskaper eller andra lumpenheter, och för att gifva sannolikhet åt sådana framställningar faller det sig icke så noga med den faktiska sanningen. Man har framdragit »koalitioner», som aldrig funnits utom en enda hjernas sjukliga inbillning, lystringsord, *mots d'ordre*, som hvarken varit gifna eller skulle hafva blifvit mottagna, och en stor samtida har häromdagen uttalat sin förhoppning, att en konselj, bildad af den minoritet inom Första kammaren som röstade för afslag på det kungliga arméförslaget, »skulle bidraga att neutralisera det öfvermäktiga skånska inflytande som bland annat förryckt försvarsfrågan och i flere fall gifvit det utseende af att det är *de conqueterade provinserna* som diktera lag för hela landet». Det borde vara en mycket lätt sak att med riksdagskalendern i hand beräkna »det skånska inflytandet». Mot det kungliga förslaget röstade i Första kammaren 44 ledamöter; redan af diskussionen visade sig att deribland voro personer som icke äro vana att gruppera sig med representanterna för södra Sverige, och ehuru saken aldrig kan med fullkomlig visshet ådagaläggas, tro vi att man skulle mycket misstaga sig, om man antog att dessa nej-röster icke vore temligen jemt fördelade på representanterna för landskapen i det mellersta Sverige.

Hvad som borde hafva fästat våra samtidas uppmärksamhet är den ställning som krigsbefälet intagit till regeringens arméförslag. Ingen enda tjenstgörande högre militär uppträdde till dess fördel, och man

lärer väl icke kunna tillskrifva dessa representanter brist på sakkännedom eller allmän fiendlighet mot regeringen. Första kammarens äldsta och högsta militära ledamot general *Björnstjerna* har både i utskottet och i kammaren yttrat sig deremot, och hans höga anseende i alla afseenden har, att döma efter diskussionen, väsentligen bidragit till den höga minoritetssiffran. Också har denne man i hög grad ådragit sig pressens misshag. Man har försökt göra troligt att han icke vill någon den ringaste förändring i den nuvarande arméorganisationen, och en samtida vill veta att han i det särskilda utskottet förklarar sig »icke vilja gifva efter ett öre.» Vi äro ej lika välbekanta med hvad som tilldragit sig inom det särskilda utskottet, men om vår samtida är riktigt underrättad, borde han väl icke så strängt bedöma en öfvertygelse, som han sjelf med så mycken ifver förfäktat, nästan till den dag då hr statsrådet *Abelins* underdåniga memorial kom i hans händer. För öfrigt våga vi, efter hr *Björnstjernas* offentliga uttalanden, högligen betvifla sannfärdigheten af det uttryck man tillagt honom. Han har i sin reservation yttrat sig mot köpslagandet om värnepligtslagen och sagt att redan en förmodan om en sådan transaktion skulle kasta en skugga på vårt nationella anseende, men han uttalade dock under den sista riksdagen till Första kammarens protokoll, att såsom en sjelfklar följd af värnepligtens utsträckande betydande förändringar skulle blifva nödvändiga i den indelta truppen, och att dessa förändringar lika nödvändigt skulle komma att medföra stora modifikationer i rust- och rotehållares skyldigheter mot kronan. Vi hoppas därför att de ofta upprepade försöken att förkättra och förhatliggöra denna betydande folkrepresentant icke skola hafva önskad framgång.

Att ett så stort antal som 75 i Första kammaren, hvilka jemte de 78 i Andra kammaren utgöra jemt hälften af de i omröstningarna deltagande folkombuden, gifvit sitt understöd åt det kungliga förslaget lärer, efter den öfverläggning som föregick beslutet, icke längre kunde tolkas såsom ett obetingadt instämmande ens i de hufvudsakliga grunder på hvilka detta förslag stödjer sig, långt mindre såsom ett godkännande af alla dess speciella bestämmelser. Kammaren har också ge-

nom sin åtgärd att återremittera det moment i lagförslaget som angår soldatens boställe, en af förslagets viktigaste, liksom en af dess mest tadelade bestämmelser, i sjelfva verket gifvit ett afslag, som i denna punkt blifvit riksdagens samfälda beslut. Men äfven i det öfriga har efter vår uppfattning kammaren ingalunda gifvit något erkännande åt riktigheten af förslagets grundsatser, hvarken i afseende på den militäriska organisationen eller den ekonomiska uppgörelsen, och den har på intet vis bundit sig, vare sig vid normalkontraktet eller vid dess medelsiffra eller vid legehjelpen eller vid någon som helst af de öfriga bestämmelserna. Man ville för denna gång visa sin beredvillighet att gå Andra kammaren mycket långt till mötes, men ingalunda för all framtid efterskänka en tredjedel af indelningsverkets tillgångar eller erkänna riktigheten af den ifrågasatta arméorganisationen. Man tog det erbjudna såsom ett steg att komma till något annat, men icke såsom något godt i och för sig, och då nu frågan är förfällden för denna gång, är också kammaren fullkomligt obunden af några principiella medgifvanden och har full handlingsfrihet för framtiden.

Vi hafva hittills endast yttrat oss om Första kammarens beslut, ty den andras är oss ännu jemförelsevis dunkelt, både till syftning och bevekelsegrunder; vi hafva endast ofullständigt åhört diskussionen, och innan protokollen blifva tillgängliga vilja vi icke derom tillåta oss något omdöme. Så mycket synes oss emellertid klart att den gamla majoriteten, som nu blifvit ytterligare förökad, står fast vid sin gamla fordran på indelningsverkets upphäfvande. Huru vida denna fordran också fotar sig på de gamla grunderna, derom hafva vi icke haft tillfälle att erhålla någon upplysning, men det är oss sagt, vi lemna derhän hvad förtroende uppgiften förtjenar, att betydande personligheter bland landtmannapartiet börja erkänna orättmätigheten af en efterskänkning för intet. Deremot har man från samma personligheter hört offentligen erinras om nödvändigheten af ett starkt sjöförsvär, och vi skola nog veta att påminna om detta erkännande när tiden kommer. Minoritetens talan fördes uteslutande af civila personer, bland hvilka omdömet om de militä-

riska förtjensterna hos förslaget synes hafva varit långt mera stadgad än hos majoriteten i Första kammaren. Man torde emellertid kunna sluta att dessa män icke komma att ovilkorligt motsätta sig ett arméförslag, bygdt äfven på andra grunder, om ett sådant af regeringen framställles.

Man har äfven inom riksdagen hört åtskilligt talas om nödvändigheten att antaga det kungliga förslaget, därför att det var ett bemedlingsförslag, och man synes en gång för alla hafva tagit för afgjordt, att en kompromiss för att vara rättvis icke får tillfredsställa någon individuell öfvertygelse. En talare i Första kammaren erinrade om vådan af ett allt för fritt spelrum för de enskilda meningarne och nödvändigheten att underordna dem under den allmänna meningen. För den som icke känner huru en allmän mening bildas utan genom det samstämmiga uttrycket af enskilda öfvertygelse, föll det fullt naturligt, då en talare från motsatta sidan anspelade på skilnaden mellan en parlamentarisk församling och ett ekumeniskt möte, der det är en synd att icke tillfångataga det mänskliga förnuftet under trons lydnad. Den dag kommer nog då det kungliga förslaget får en lugn, opartisk och ganska ingripande pröfning, och man skall då erfara, huru vida det erbjöd de garantier för ett godt försvär hvilka dess understödjare deri ville finna. Så mycket är säkert att detta förslag, i trots af allt hvad dess upphofsman försäkrade om motsatsen, innebär början till ett upphäfvande af indelningsverkets grundkarakter. Chefen för landtförsvarsdepartementet förklarade nemligen, att »genom de föreslagna bestämmelserna om torpets beskaffenhet man snarare närmat dem till hvad de voro vid indelningsverkets ordnande än tvärt om, då nemligen jordarealen var mycket mindre än nu», men han förglömde, att det då faus utmarker der soldatens kreatur fritt kunde beta, och att både föder och vedbrand hade ett mycket ringa värde i jemförelse med närvarande. Ordet »backstuga», som stundom varit användt om den i förslaget afsedda soldatbostaden, har gått dess vänners synnerligen djupt till hjertat, men de torde kanske erinra sig hvem det var som införde ett annat slagord, »lösdrifvarestammen», med hvilket de försökte att krossa ett annat förslag. Hr krigsmini-

stern fann att soldaten, som för 20, 15 eller till och med 7 år bebor sin boställstuga med mindre än 3 kappland jord, för att efter tjenstetidens slut utrymma den till förmån för sin efterträdare, ändå »är en bofast man», liksom ej detta vore i vida högre grad förhållandet med den som sjelf eger sin stuga och sin täppa, och han hoppades att den jordrymd som skulle upplätas till de nya torpen icke kommer att strängt begränsas till de såsom minimum uppgifna 50 kvadratstångerna». En sådan appell till rothållarens frikostighet står ej väl tillsammans med den försäkran han gaf ett ögonblick derefter, att soldaten icke bor på nåder i sin stuga, och att »den omständigheten att soldaten tager sin lön af rothållaren, icke ställer honom i något beroende af dennes gunst». Carl XI, till hvars inrättning hr krigsministern trodde sig återföra indelningsverket, förbjöd vid kroppsstraff och vite både soldaten att mottaga och rusthållaren att gifva mer än i kontrakten var bestämdt, och föga lik denne allvarlige konung var äfven den allokution hr statsrådet stälde till de rote- och rustningskyldige i Första kammaren, hvilka med sådan styrka förra riksdagen tillbakavisade all tanke på lindringar, »att farhågan för att misstänkas vilja mottaga en orättfärdig vinst borde få vika för känslan af det stora, hårdt drabbande ansvaret att, *vore det än blott af grannlagenhetsskäl*, hafva motarbetat det stora målet». Med samma värtaliga ifver försökte förslaget vänners inom pressen öfvertala rotebönderna i Andra kammaren att väl betänka sina egna intressen och icke visa ifrån sig ekonomiska fördelar, hvilka kanske aldrig skulle till samma höga belopp af regeringen erbjudas.

Vi tro icke att det är så farligt med åtlöjet, som vi skulle hafva ådragit oss inför främmande folk, ty ännu har intet konstitutionelt folk efter ett par mansåldrars djup fred genomfört en arméreform af den omfattning som här varit i fråga. Men om så vore, då drista vi att fråga hvem som bär ansvaret. Riksdagen har icke begärt något regeringsförslag, och allra minst väntat att ett sådant skulle vara färdigt några få veckor efter förra riksdagens slut, med så tydliga och betydliga spår af brådska, att icke ens dess varmaste vänners kunnat förneka dem. Men

då olyckan en gång var skedd och riksdagen sammankallad, kunde den ju hafva bifallit regeringens framställning för att icke göra sig löjlig i utlandets ögon? Och man kunde ju sedan när som helst vidtaga de önskade förändringarne? Då först torde riksdagen hafva gifvit fullt skäl till ett åtlöje — och en skadeglädje; då först skulle man hafva egt rätt att kalla landet försvarslöst, icke mot främmande makter, utan mot en inre fiende, farligare än de alla, mot sitt eget vankelmod.

Men, säger man: om det kungliga förslaget icke var antagligt, hvarföre kunde då icke riksdagen utarbete ett eget förslag? Vi svara, att den dertill icke hade någon befogenhet, och ett försök dertill skulle icke hafva inneburit en missaktning mot landets regering, som kallat representationen att mottaga sitt förslag och icke någon annans. Det tillhör regering och representation att öfverenskomma om de stora grundsatzerna, men endast en regering kan åstadkomma organisationerna.

Hvad har man vunnit? Att få sin vilja fram med alla dess konsekvenser, men de senare skola endast långsamt framträda. Kronans anseende har åtminstone icke vunnit, och icke heller den nimbus hvarmed indelningsverket hittills varit omgifvet. Och hvad skall ske härefter? Vi skulle icke förvåna oss om det inträdde en reaktion i tänkesättet efter den feberaktiga ansträngningen att åstadkomma en splitter ny och storartad försvarsorganisation på papperet. För den aflägsnare framtiden är det intet tvifvel att indelningsverket är dömdt till undergång, men då måste också den personliga värnepligten blifva något annat än hvad man hittills afsett att göra den till. Det har blifvit yttradt att den indelta stammen och den utsträckta beväringsskyldigheten äro två vinkelräta linier, hvilka man vill göra parallela: den ena af dem måste böjas, om hon icke skall brytas, och vi betvifla att vår allmoge ännu är färdig att ikläda sig alla de förpligtelser som medfölja en utbildad beväringsskyldighet. Återstår då att taga vara på det vi hafva och tillbörligt utveckla det, göra vår indelta armé så duglig den kan blifva, icke såsom en befälscadre utan såsom en sluten stamtrupp, och gifva de båda yngsta beväringssklasserna all den öfning hvartill medel kunna beredas. Den afgå-

ende chefen för landförsvarsdepartementet har genom sitt outtröttliga arbete i denna riktning inlagt förtjenster, som länge skola öfverleva hans organisationsförslag.

Framför allt låtom oss lugna oss och bevaka oss emot öfvervilningar. Vårt försvarsverk är icke tillfredsställande, och vi måste göra det bättre, men försvarslösa äro vi icke, så länge vi icke bortkasta all sans och all aktning för oss sjelfva.

Det enda synliga resultatet af den urtima riksdagen har varit en upplösning af den närvarande rådkammaren. Vi vilja icke säga en ministërförändring, ty fastän vårt konstitutionella lif mer och mer närmar sig de parlamentariska formerna, förefinnes icke någon sådan partibildning som på andra ställen framkallar ministerkriser. En konseljförändring har också efter vår föreställning denna gång ingen föranledning i den politiska situationen, ty endast den ena kammaren har afslagit regeringens arméförslag. Om konseljen ansett sig deraf böra göra en kabinettsfråga, så hade den utan tvifvel tillrådt konungen att upplösa Andra kammaren, och stadnat på sina platser för att afvakta resultatet af detta vädjande till folket. Det ligger i undvikandet af detta steg en stor moderation, som förtjenar aktning och erkännande. Vi se derföre icke heller något hinder för konungen af vid ombildningen af sin rådkammare deri återupptaga flere eller färre af de män hvilka, huru man än må döma om den urtima riksdagskallelsen, icke kunna anses hafva förverkat hans eget och folkets förtroende.

Den nu afgångna konseljen har oss vederligen icke gjort anspråk på att representera ett politiskt system, och dess närmaste efterföljare skola knappast framträda med ett sådant anspråk. Utom försvarsfrågan till lands och sjös står intet stort politiskt problem på dagordningen, men deremot åtskilliga mindre, och ingen regering här i landet är möjlig, som icke vill gå i riktningen af frisinnad samhällsutveckling, något långsammare eller något hastigare, allt efter som den dertill kunnat finna understöd hos representationen. Hvilka personerna äro betyder föga; det fins hos oss inga klasser eller fraktioner som hafva vana eller berättigande att turvis insätta sina chefer i regeringen, och vi anse det

icke för någon olycka: desto mindre begränsad är konungen i sitt val. Åtskilliga af våra samtida hafva skyndat att uttala ett erkännande af de bortgående rådgifvares personligt aktningsvärda egenskaper. För egen del anse vi icke påkalladt

att försäkra om något som ingen bestrider. Lyckligtvis kunna inga andra än män af obefläckad heder, fosterlandskärlek, duglighet och redlig vilja intaga platser vid den svenska konungens rådsbord.

Litteratur.

De vestfinska språkens kulturord. Ett lingvistiskt bidrag till Finnarnes äldre kulturhistoria. Af dr *Aug. Ahlqvist*, professor vid universitet i Helsingfors. (Forskningar på de Ural-Altajiska språkens område. Andra delen.) Helsingfors 1871. Finska Litteratursällskapets tryckeri. Pris 4 mark.

Jacob Grimm har på något ställe sagt att människosläktets äldsta historia ligger gömd i dess språk, och att endast språkforskningen förmår lyfta den slöja som hvilat öfver våra förfäders öden. Benknotor och flintknivar, brakteater och spännbucklor, med ett ord allt hvad som förgångna släkten lemnat efter sig på slagfälten, på sina gamla tomtplatser eller i sina grafvar, kunna lära oss huru de lefde, hvad de förtärde, huru de smyckade sig, men endast de fynd som förvaras i språklagren kunna lära oss hvad de voro och huru de tänkte, visa oss deras seder och deras odling. Sålunda har den nyaste tidens lingvistiska vetenskap uppdragit en ganska fullständig och ganska tilltalande bild af de flesta europeiska och asiatiska folkens gemensamma förfäder, det så kallade Arja-folket, hvilket, bosatt någonstades på Asiens högslätter, vid särskilda tidpunkter utsände kolonier, som befolkade Indien, Persien, Mesopotamien och Armenien, under namn af celter spridde sig öfver Europas vestra hafskuster, i egenskap af slaver uppfylde dess östliga slätter, såsom greker och romare intogo Medelhafvets kuster och slutligen genom germanernas vandringar inkastade ett nytt och mäktigt element till förnyelse i den gamla världens samhällen. Dessa förfäder voro ett högt odladt släkte, och liksom deras efterkommande hade de rätt att företrädesvis kallas världens kultur-stam. Vi hafva af dem ärft alla eller de flesta af de ord i de indogermaniska språken som beteckna den ordnade familjen, åkerbruk och husdjur, sjöfart och samhälle, ljuset, himlakropparne och tidens delning, liksom de aldra flesta föreställningarne om

en högre makt och ett lif efter detta. Vi kunna genom dessa i nästan alla de nu varande bildade språken i vår verldsdel, liksom i nordvestra Asien och det af européer befolkade Amerika, följa sedernas fortgående förädling och idéernas fortgående utveckling. Vi kunna till och med, långt innan de lemnade några synliga minnesmärken, följa dem på deras vandringar och se när de varit vänner eller fiender.

Vi hoppas att vi härmed undanröjt det lilla dunkel som häftar vid benämningen »kultur-ord» i titeln på det arbete med hvilket vi i dag önska göra våra läsare bekanta. Finnarne tillhöra, såsom hvar man vet, en helt annan stam än vi ättlingar af Arja-folket; man kallar deras stamfäder turanier, emedan de ansågos af ålder hafva bebott den persiska landsdelen Turan och således hafva varit gran-nar till arierna, hvilkas namn antyder på Iran såsom hemort för en del af dem. Den turaniska racen har företrädesvis sträckt sina vandringar mot norden; i motsats till arierna, som öfver allt på sina flyttningar medförde plogen, hästen och nötboskapen, spridde sig turanierna öfver norra Asiens och nordöstra Europas stepper och tundror, der de, utan andra följeslagare än hunden, lefde af vildbrådet i skogarne och fisken i de talrika floderna. Först af de bofasta ariska stammarne, med hvilka de kommo i beröring, lärde de åkerbruket och en högre odling, mottogo kristendom och det ordnade samhällets seder.

Välgerningar binda ömsesidigt, säger ett gammalt ordspråk, och om än Finlands folk, under de många sekler dess öden varit sammanlänkade med våra, hade visat oss en mindre rörande trohet, eller sedan våra banor skilde sig, ådagalagt i mindre grad denna trofasta och minnesgoda tillgifvenhet, hvilken ännu andas emot oss öfver Botniska viken, skulle den odling det af oss emottagit vara ett tillräckligt starkt

band att för alla tider såsom vänner fästa de båda nationerna vid hvarandra.

Att i beteckningen för kulturbegreppen i det finska språket uppvisa hvad finnarne hade medfört från sina första hem, och hvad de hemtat från de kringboende folken, är föremålet för professor Ahlquists arbete, och när vi finna att den drygaste delen deraf kommit från oss, att vi på detta sätt tryckt en outplånlig stämpel på våra östra grannars odling, uppfriskas i en förvånande grad känslan af den gamla andliga gemenskapen. Hvad som i sig sjelf egentligen endast är ett naket ordregister kan sålunda bli en idéel brygga mellan två politiskt skilda folk, och denna omständighet ger i våra ögon ett ökad värde åt denna skrift, hvars författares vetenskapliga namn är bekant långt utöfver Finlands och Sveriges gränser.

Från sina första boningar i granskapet af den Uralska bergskedjan medförde de finska stammarne ett ordnadt familjeskick, och bland namnen på husets medlemmar träffa vi knappast ett svenskt ord, om icke smekordet *mojje*, lilla gumma, hvarmed mannen tilltalade sin hustru, skulle vara det samma som *moje*, hvilket i samma betydelse nyttjas i några af våra landskapsdialekter, äfven som *poika*, som har en tydlig frändskap med det likaljudande ordet i vårt eget språk, med dess diminutiva tillägg till stammen *boy*, *page* och det grekiska *παῖς*. Benämningen för de förhållanden som uppstå genom äktenskapet äro utomordentligt talrika och erinra ännu på ett aflägsset sätt om den gamla seden hos de tatariskt-ugriska folken, att den unge mannen till sin bruds fader erlägger betalning icke blott för den föda och vård hon åtnjutit utan äfven för den arbetskraft hvaraf han kommer i mistning genom hennes bortgång till en annan familj. Hon köptes likväl icke såsom en slafvinna, liksom i allmänhet tråldomen var okänd hos de finska stammarne; hustrun hölls högt i ära och anseende, och hennes allmännaste namn i finskan var *vaimo* af *vaim*, själ eller ande, och betyder således ordagrant min själ eller mitt hjerta.

Af husdjur kände finnarne från början endast hunden. Han kallas på lappska och vestfinska *koira*, men hvarifrån detta ord förskrifver sig har icke blifvit uttrönt. Namnen för boskapskreatur äro deremot

till en del hemtade ur de skandinaviska språken; den allmänna benämningen *nauta* härstammar tydligen från det fornnordiska *naut*, det lappska *vouksa* är vårt ox, medan finskan har egna namn för ox och ko; endast ordet *mulli*, ungreatur, har finskan gemensamt med vårt språk: vi träffa det i våra landskapsdialekter såsom *mulle*, ung tjur, motsvarande det fornnordiska *boli*, det tyska *Bolle* och det engelska *bull*. Smeknamnet *kossa* eller *kussa*, hvarmed vallbarn och ladugårdspigor locka på korna, är den lappska termen för detta djur.

För kons mjölk har lappskan lånat den svenska beteckningen, och ostiakerna, som ännu icke lärt sig att mjölka renen, kalla den med ett ord som ursprungligen betyder »bröstvatten», men de öfriga finska språken hafva egna benämningar, hvilka dock ursprungligen äro egenskapsord. Smör betecknas, liksom hos oss, med ett ord som egentligen betyder fett, men *kirna*, det svenska kärna, bevisar att finnarne lärde sig smörets beredning af oss, som deremot hafva det gemensamt med alla våra germaniska stamförvandter ända bort till Ganges. Ordet *ost*, utan förvandtskap i något lefvande språk, har blifvit *justo*, men hvilketdera folket som hemtat detta namn från det andra, torde icke vara lätt att utreda.

Hästen saknades af ålder i de finska träskmarkerna, och saken, liksom ordet, lånades från skandinaverna. *Hevo*, *hevo*, *nen*, är det danska och sydsvenska *hoppe* och *hoppa*, hvilket betyder sto; *vallacka*, liksom det likabetydande franska *hongrois*, är ursprungligen ett ortnamn. Lika främmande för de nordiska lågländerna var fåret, som ursprungligen härstammar från örtrika bergländer; det finska ordet *lamm*, *lambas* är det germaniska *Lamm*, under det vi fått ordet *tacka*, i provinnsmålen *taka*, från tatarerna. För ull fins ännu hos de flesta finska folken intet särskildt namn; man kallar den fårhår eller till och med för fårskeder. Från germanerna kom äfven geten; finskans *kili* och *kaurus* äro det fornnordiska *kið*, hvaraf vårt kiling, samt det latinska *caper*, bock, det fornnordiska *hafr*. Svinet och hönan bära skandinaviska namn; tuppen heter *kukko*, såsom i alla germaniska språk samt franskan, eller *kanan-koiras*, ordagrant höns-

hane. Gåsen heter *hanki*, liksom hos samtliga ariska folk, *hansa*, *anser*, *Gans*. Kat- ten, obehöflig för jägarer, och till och med skadlig, emedan han jagar på egen hand, blef först människans nyttiga följeslagare sedan hon fått fasta bostäder; han heter hos lapparne, liksom hos italienarne, *gatto*, ett ord af särskildt germanisk stam, och hos finnarne *katti*, *kasi* eller *kissa*, hvil- ken sista form öfvergått till vår allmoge.

Vi hafva sett att finnarne af ålder egde hästar och kor, men dessa lifnärde sig utan uppsigt i vildmarkerna, och ännu vistas hästen hos de ugriska folken, liksom på Gotland och Öland, ute under vintern, medan man för fårens vinterförsörjning upplägger litet hö här och der på flod- och insjöstränderna. Af röjda ångar och odlade sädesfält fans ursprungligen intet spår; finskan saknar ännu för dike annat namn än *oja*, egentligen liten bäck eller rännil, men nu äfven begagnadt för gräfd- a fopp; deremot heter landsvägsdike *ravi*, som är det svenska *graf*. För svedjeland finnas genuina finska uttryck men icke för åker, hvilken i allmänhet kallas *pelto*, *pöldo*, på ungerska *föld*, af det germaniska *Feld*. I vestra Finland betecknas den inhägnade jorden med *vainio*, det skandinaviska *vang* och *vänga*. Namnet på herregård är lik- tydigt med »nyåker», emedan de större godsens utbröto sig från byalagen på något afstånd från dem, och vanligen i förening med nyodlingar. Huru främmande åkerbru- ket af ålder var för det finska lynnet, be- visar språkets fattigdom i alla dithörande benämningar. För gödsel fans intet sär- skildt namn; det skandinaviska ordet derfor har i sin dubla form, som betyder dels uppstaplad hög eller mängd, såsom i dunge, dels spillning, ombildat sig till det finska *tunkio*: för plogen, som ge- nomgår alla indoeuropeiska munarter, fins i finskan intet namn, men för den ofull- komliga form deraf som ännu begagnas till lättare uppristning af jorden under namn af gräfte och krok, har finskan *kuokka*. Korn och rofvor voro de enda inhemska sädena; bohvetet kallas med ett folknamn *tattari*, liksom det franska *sarra- zin*; orden kål, lök och potatis äro hem- tade från oss. Ordet *humle* synes, under- derligt nog, vara gemensamt för de ariska och turaniska folken, ehuru tyskarne, som gälla för ölbrygdens uppfinnare, hafva sin

egen eller åtminstone en aflägsnare be- släktad benämning för denna växt. Men humlens bruk såsom krydda för maltölet synes tillhöra senare tider, medan, att döma af de i ryskan brukliga derivaten af *humle*, hvilka betyda *rus*, en stark dryck synes hos de slaviska stammarne hafva varit beredd af endast humle, utan någon tillsättning af spanmål. Benämningarne på spånadsväx- terna, *hamppu* och *liina*, det senare dock endast i betydelsen af hampa, äro lånade från svenskan, hvaremot det egentliga linet, hvars svenska namn går igenom samtliga europeiska språk af ariskt ursprung, i fin- skan hemtat sitt uttryck *pellava* från vep- siskan, der det åter betyder hampa. Nam- nen på redskap för sädens användning till föda, äfven som de anrättningar i hvilka den förekommer, äro till största delen af skandinaviskt ursprung.

Man kan här af liksom i en enda bild se de finska stammarnes lefnadssätt när de först flyttade till de baltiska länderna. De lifnärde sig hufvudsakligen af jagt och fiske; hunden hade de med sig från sina första hem, och de hade på sina vandr- ingar äfven lärt sig känna hästen och kon, men konsten att af den senares mjölk be- reda smör och ost förstodo de icke. Fåret, geten och svinet lärde de först känna vid Östersjön. Åkerbruket idkade de blott såsom nomader, det vill säga ge- nom svedjande, och af de egentliga sädes- arterna kände de blott kornet, som genom sin tidiga mognad är användbart äfven under de nordligaste breddgrader. På sam- ma sätt lära vi känna deras ursprungliga husliga inrättning. Familjens boning kallas *kota* eller *kåta*, bestående af stänger eller smala trästammar, som stödde sig mot ett större träd eller restes sjelfständigt i ko- nisk form och om vintern öfvertäcktes med fallar. Eljest gräfde man sig ned i jorden, så att endast takresningen höjde sig öfver dess yta; en sådan boning kallades *sauna*. Inredningen var den enklaste: en ingång mot söder, för att undvika de kalla nor- danvindarne, några lösa uppstaplade hård- stenar med ett öppet rökfång deröfver, intet golf och icke heller något fönster. Af svenskarne lärdes konsten att timra eller »uppstapla», och det svenska ordet *stuga* blef *tupa*. Ett annat ord är *pirtti*, pörtet eller badstugan, hvilket af ålder var det egentliga boningshuset, och der den

finska qvinnan ännu i dag älskar att söka en tillflykt under sin barnsbörd. Lås voro okända; när invånarne bortgingo från hemmet stängde de dörren med en simpel stötta, eller också hade de innanför en bom, som genom en öppning på dörren drogs fram eller till baka med en krokig trästicka, *lukoll*, det fornnordiska *lykill*, som genom en förväxling af *l* och *n* blifvit vårt svenska *nyckel*. Fönster kallades med en härledning af namnet för öga, liksom ännu i dag det danska *vindue* och det engelska *window*. Gården fick sitt namn *kartano* från svenskan. Ordet betyder ursprungligen inhägnad, liksom *tun*, och återfinnes i de flesta indogermaniska språken, men äfven i de slaviska munarterna; det ryska Nowgorod betyder ordagrant »Nygård». För uthusen lånades de svenska benämningarne *talli* och *lato*, stall och lada.

I dessa enkla boningar voro familjens medlemmar sysselsatta med hvar sina för rättningar; männen slöjdade båtarne och fiskredskapen, under det kvinnorna med nålar af ben sammantrocklade kläder af beredda renskinn eller småningom lärde sig att sammanfilta ull och hår till ett slags tyg, ty spinna och väfva lärde de sig långt senare. *Rukki* är det finska namnet för spinnrock; blånor kallas *työ*, egentligen arbete, liksom det tyska *Werg* egentligen endast är en afvikande form af *Werk*; *pasman*, afdelningen i en garnhärfva, är ett ryskt ord, som sannolikt kommit till oss genom finnarne.

Konsten att arbeta metaller var inhemsk hos finnarne, men af ålder kände de liksom andra forntida folk endast kopparn, som är lättsmältare än jernet och i motsats med detta träffas i gedigna klumpar på jordytan. Namnet på silfver synes hafva kommit till germaner och nordbor från ryskan, der *selvoh* betyder hvit eller ljus metall, liksom de sydariska folkens *rájata*, hvaraf *argent*, ursprungligen betecknar glänsande. De metallurgiska verktygen voro de enklaste, och de hade inhemska namn med undantag af bälgen, hvars benämning är af skandinaviskt ursprung.

Det fins, såsom bekant, icke få svenska ord, hvilka icke återfinnas i något annat språk af germaniskt ursprung, såsom flicka, gosse, gammal, gran, granne, girig, mogen, korf, skog, älska. Några af dem hafva vi

troligen fått från turaniska stammar, med hvilka våra förfäder hafva stött ihop under sina vandringar. Vi hafva ofvanför anmärkt att fastän finnarne af oss lärt konsten att ysta, hafva vi må hända från dem hemtat namnet på den färdiga produkten. På samma sätt förhåller det sig med ordet *käng*. Denna fotbeklädnad heter på finska *känkkä*, och saken hafva de bevisligen hemtat från oss, som försett dem med så många andra klädebonadsmönster, *hattu*, *myssä*, *vantut* och *handikas*, men namnet hafva vi tagit ifrån dem.

Med de stora vattenytorna voro de finska stammarne obekanta, till dess de kommo till Östersjön. Finskan hade intet eget namn för *haf*, utan upptog ur de ariska språken *meri*, vårt nordiska *mar*, som kvarstår i namnet på flere insjöar men i några landskap ännu begagnas ensamt, för att beteckna mindre och lugnare vattenspeglar, liksom det franska *mare*, träskvatten, ännu kvarstår vid sidan af samstammiga *mer*, som betyder det stora hafvet. De hade icke heller begrepp om andra stränder än flodernas, och för hafvets och de större insjöarnes kuster upptogo de vårt namn, hvars börjande *st* de efter sina ljudlagar förkastade och bildade *ranta*. Framspringande uddar betecknades med ordet *näsa*; båtar kallades med samma ord som betyder tråg eller urholkad trästam, eller också med trädets namn, hvaraf de voro tillformade, såsom vi sjelfva af ordet *asp* tillformat båtnamnet *esping*. Större båtar för flodfarten kallas *soima* eller *lotja*, af hvilket senare namn vi fått vårt *lodja*. Deras egna ofulländade farkoster saknade kölar, och när de tillade denna viktiga förbättring kallade de den efter svenskan *köoli*, eller också *antura*, som är vårt folkord *andra* eller *andring*, och liksom detta betecknar sula eller lösmede. Att drifva sina farkoster med tillhjälp af vinden hafva de först lärt oss, hvilket bevisas af de i finskan upptagna orden *masti*, *seili* och *raa*: äfven det enkla verktyg hvarmed farkosten befrias från vatten hafva de efter vårt öskar benämnt med ordet *auskari*.

Vi hafva kommit till det viktiga kultur-område som omfattar handel och köpen-skap, mynt, mått och vikt; äfven här se vi, huru vår egen bildning tryckt sin stämpel på våra östra grannars. Af det fornnordiska ordet *kaupunga*, *köpunger*, *köpin-*

ger, vårt moderna köping, gjorde finnen sitt *kaupunki* eller *kaupunti*, och dermed lånades också stamordet »köpa», i betydelsen af *kauppa*, handel, hvarom denne vilde-markens son före sin beröring med oss icke hade något tydligt begrepp. Än mindre hade han någon föreställning om städer, ty hans vana vid ensligheten var så stor, att han saknade ord för sällskap och grannar, för hvilka begrepp han tillformade de otympliga orden *kumpani*, *kranne* och *naburi*. Ända dittills hade han för dessa icke haft annat uttryckssätt än *twinen*, »en annan». När derföre ordentliga städer uppstodo inom hans egna råmärken, med murar, torn, torg och gator, hemtade han ur svenskan benämningen på alla dessa nya föremål.

Högst naiva äro föreställningarne om mynt, värden och storhetsförhållanden. *Penningi* och *mynti* äro namn för särskilda myntvalörer, men myntets idé uttrycktes med samma ord som betecknade det vanligaste bytesmedlet. Detta var hos romarne, liksom hos våra nordiska förfäder, i äldsta tider boskapen, hvaraf de likabetydande orden *pecunia* och *fé*, hvilket senare vi ännu hafva kvar i lagtermen *inlagsfé*. Hos finnen var ekorrskinnet det vanliga bytesmedlet, och från denna tid kvarstår ännu i den finska kameralvetenskapen termen *aravanmaa*, ett jordstycke för hvilket en ekorre erlades i skatt. På samma sätt heter rubeln ännu i voguliskan *see-lin*, hundra ekorrar eller kopek. För öfrigt träffas hela raden af svenska myntbenämningar, och vi fägna oss att det gamla *markka* ännu en gång kommit till heder, såsom namn på landets eget mynt, det första troligen, som något finskt folk prägladt med benämning efter sin egen tungas böjning.

Liksom hos oss och alla andra folk äro längdmåtten hemtade från kroppens delar, alnen eller nederarmen, foten, famnen och tummen, men väglängden, som är den svenska milen, har fått sitt namn af nomaden och jägaren efter det afstånd på hvilket ett hundskall höres i lugnt och klart väder, och kallas af denna anledning *peninkulma*, på lappska *badne-gullam*, hvars första led betyder hund och det andra hvad som höres. Mordviniskan har ett längdmått som ordagrant betyder »röstända», det vill säga ett så långt håll som

människans rop höres, och lettiskan har ett efter samma grundsatser bildadt längdmått, *kakku-brékum*, »kattskri», d. v. s. ett afstånd inom hvilket kattens genomträngande tjut kan förnimmas, hvilket icke är så alldeles obetydligt.

För sina högsta föreställningar har finnen hemtat sina uttryck ur fornnordiskan, *airtha* och *himina*, jord och himmel, likaså sina juridiska termer; *sakko-ejri* är sakören, *laki* lag, och *murha* mord, men för rätt och brott finnas inhemska ord, härledda liksom hos oss af stamord som betyda »rak» och »bryta». För tjuf finnes intet annat ord än *varas*, varg, hvilket talar högt för folkets naturliga ärlighet. Sorg och död äro för dessa enkla sinnen liktydiga begrepp, liksom på ryska död heter *smert*. Deremot begagnas för »ihjelslå» ett ganska skonsamt ord *tappaa*, som endast betyder slå, bulta eller tröska. *Ed* betyder helt simpelt ord, och *vitne* vill säga den som talar sant. Att halshugga heter på finska *mestata*, hvilket troligtvis gifvit upphovet till det svenska ordet mästerman, hvars sammanhang med »mästare» eller »mästerskap» synes skäligen tvifvelaktigt.

Vi tillägga slutligen att finska folket från början saknade alla begrepp för herre, hertig och konung, hvarföre det från svenskan hemtat de motsvarande orden *herra*, *hertua*, *kununga*. För gudomsbegreppet har det bibehållit sitt gamla *Jumala*, ordagrant »dundrets hem» och följaktligen lika betydande med *Perkele*, af det lithauiska *Percúnas*, åska, men af finnarne brukadt för att beteckna den onde, och derifrån öfverfördt till oss under formen *Perkel*. En mängd katolska kyrkobegrepp hafva dels svenska, dels inhemska benämningar. Biskopsstift kallas *hiippakunta*, hvars första led betyder biskopsmössa och det senare distrikt eller kommun. För kloster har finskan både det grekiska namnet *monastiri* och det latinska *kluostari* eller *loustari*. Namnen på somliga kyrkofester äro rent svenska, *joulou*, *mittumari* (midsommar); påsken kallas »den stora dagen», pingsten *helluntai*, en förbräkning af »den Helige Andes dag»; allhelgonadagen kallas ännu med ett hedniskt namn *kekri*, till minne af en ande med detta namn, som dyrkades såsom en skyddsgud för boskapen. Sedan allhelgonadagen upphört att

vara en kyrklig helgedag, och *kekri* upphört att vaka öfver boskapens välbefinnande, firas dagen ännu i många delar af landet såsom en högtid; i hvarje hus slagtas tidigt på morgonen ett får, kaffe, bränvin och öl öfverflöda, och ungdomen roar sig med dans och lekar.

Författaren har i hög grad ökat intresset af sin framställning genom några utdrag ur andra arbeten, hvori han skildrar de ugriska finnarnes eller vogulernas lefnadssätt och seder, såsom han sjelf sett dem hos detta vid mellersta Ural boende folk. De äro ett bofast jägarefolk och hafva den dag som nu är alla de vanor och seder som af ålder tillhörde vestfinnarne, såsom deras bild tecknas efter kulturorden. Den omständigheten att ännu i dag ett beslägtadt folk under liknande förhållanden har allt på samma sätt, ådagalägger att bilden icke kan vara falsk.

Hr Ahlquist fäster uppmärksamheten på en ganska intressant omständighet, som är väl bekant för filologer, nemligen att samma kulturord af ett och samma folk ofta lånas från olika håll och således får något skilda former. Här af drager han den riktiga slutsatsen, att dessa ord lån icke skett tillfälligt och utan anledning, samt att de lånade, när de hvar på sitt håll först kommo i beröring med europeiska kulturfolk, icke egde kännedom om föremålen hvilka med de lånade namnen betecknas, och att de då ungefär stodo på samma grad af kultur. »Denna kulturgrad», så slutar han sitt arbete, »var visserligen icke hög. Men är det skam för oss att tillstå detta? Lika litet som det för den enskilde är skam att tillstå att han en gång varit ett svagt, oförståndigt

och okunnigt barn, som behöft hjelp, ledning och undervisning af äldre för att blifva en civiliserad människa, lika litet behöfver en nation blygas att erkänna att dess förfäder varit råa barbarer och att den mottagit det mesta af sin kultur såsom lån af mera civiliserade grannfolk. Genom ett sådant medgifvaude har man icke uttalat sin egen oförmåga eller den undervisande grannens öfverlägsenhet i andlig begåfning, utan blott det faktum att man är *yngre i historien*. Och lyckligtvis är det med historien icke slut. Ehuru de ural-altaiska folken ännu icke hunnit anordna än passift deltaga i mensklighetens kulturarbete, kommer det säkert ännu en tid, då äfven några af dem skola sjelfständigt bearbeta och föröka den af grannfolken mottagna kulturen».

Med anförandet af denna sköna tanke nedlägga vi också vår penna, glade om dessa rader kunna förskaffa några af våra läsare den odelade njutning som blifvit oss sjelfva till del genom bekantskapen med professor Ahlquists arbete. Lyckligtvis är ännu icke historien slut, och man kan säga att Finland just nu börjat sin. Vi sjelfva, med en nästan tusenårig historia och några mer än lysande blad i häfvernans bok, hafva ju knappast börjat vår! Ty nationernas sanna lif är icke det som gör buller i verlden utan det som lyser och värmer utau att bränna och förstöra. På denna kulturbana skola de båda vänfolken på hvar sin sida om Bottenhafvet vandra på en gång sjelfständigt och samdrägtigt, och vår redliga tack förtjenar en hvar, finne eller svensk, som påminner oss att dessa banor löpa i samma riktning.

Blick på pressen.

En författare i *Norrköpings Tidningar* har framställt några tankar i afseende på skolväsendet, hvilka vi anse förtjenta af uppmärksamhet, så snart man börjar få sinne för något annat än »den stora fosterländska frågan»:

Sedan länge har man från högre ort så mycket sysselsatt sig med organiserandet och reorganiserandet af våra högre elementarskolor, att det från denna sida synes som om ändringsplanerna något stillat sig. Nu är det,

vill det tyckas, från allmänhetens sida som sådana planer och reorganisationer åtminstone önskningsvis skulle komma att emanera. Man påminner sig kanske, att för omkring ett år sedan utgick i all land en petition till kongl. maj:t, för att begära ämnenas och arbetstidens inskränkning inom skolorna. Ett visst resultat af denna påtryckning hör man redan nu talas om; det var också tydligt att en sådan, landet genomgående, uttryckt önskan ej af ecklesiastikministern — något egentligt departement för undervisningen sakna vi, dess värre, ännu — kunde lemnas utan afseende. Man

talar nu om, att en viss inskränkning skall ske i läroämnena, nu kanske så mycket nödvändigare som en utvidgad exercis i kompani och bataljonsöfningar ytterligare ökat ämnena och förknappat ledigheten för den studerande ungdomen. Men den inskränkning, som man säger här vara tillämnad, blifver sannolikt icke den, som petitionärerna, bestående af föräldrar och målsmän från hela vårt land, afsågo. De menade nemligen att, för att i skolorna kunna bereda mera tid för färre ämnen, de döda språken skulle maka åt sig. De satte, enligt vår tanke — ty äfven vi yttrade oss då med några ord i den vigtiga frågan — värdet af de döda språken, det latinska i synnerhet, allt för lågt. Den inskränkning i ämnena, som nu skulle vara i fråga, komme derföre egentligen att gälla naturvetenskaperna; dessa länge vanvårdade ämnen, hvilka vid sista stora skolreformen vunno något i gränsutvidgning, hotas nu med en återgång till förmån för den för så afgudade klassiciteten. Naturvetenskapernas läsning i de första klasserna skulle inskränka sig till den enklaste naturlära. Vi förkasta ej alldeles en sådan återgång; vi underskatta icke heller värdet af latinläsandet, som af de flesta skol-lagstiftarne anses såsom en regulator för tanken, lika nödvändig och nyttig inom elementarläroverkens klassiska linia som matematiken (»mätevisheten») enligt Wieselgrens träffande försvenskning är för den reala linien. Det är ej heller detta språks läsning ur grammatika och auktorer som vi för vår del anse bortaga för stor tid inom den klassiska liniens studerande. Det är det för myckna skrifvandet af detta döda språk som åstadkommer klagomålen mot skolornas öfveranstängning. Sannolikt finna vi, när vi uttala detta, många medhållare bland våra läsare och i synnerhet bland dem, som äga barn i latinskolor. Vår åsigt tro vi vara deras, att det är det vidlyftiga latinskrifvandet, som både öder den mesta tiden och lemnar de dyraste, men ej mest användbara frukterna, och som derföre just vore ämnet, hvilket vid en kommande skolreglering i första rummet borde minskas.

Laboulaye säger i Förenta Staternas historia: »Låten medborgarne sjelfva inrätta de läroanstalter, de behöfva för latin och grekiska; man skall aldrig i dessa ämnen sakna lärare för barnen.» Vi skola sannolikt i vår sats om latinskrifvandet få medhållare af flere bland dem, som sjelfva genomgått forna tiders klassiska skolor; deras ek-lut, vi försäkra det, var försatt med vida skarpare kryddor än nutidens skolor hafva dem. Det är mot nutidens pjunk inom läroanstalterna, som vi uttala nedanstående ord. Kryddorna, vi här mena, som nog bidro att bilda dugtigt folk, voro: de stränga fordringarne i latin och grekiska — deras talande som skrifvande — penalismen samt en drakonisk skol-lag, der det bart huggande svärdet, eller rättare riset, innehade hedersplatsen, till följe af den vigt, som det tillerkändes. Det var ett Damoklessvärd,

som hotade och hängde ej öfver ens nacke och hals, utan tvärtom ens a posteriori. Det var lagen, som den tiden herskade i skolorna. Nu är perioden för evangelium, lånad som man tycker sig märka, från tysken Basedow och hans läroanstalt »Filantropium» nära Hamburg. Det är ömsinnet, för vida sträckt, som nu spelar rollen af detta skol-evangelium, denna roll, som en gång var på väg att omkullkasta all disciplin, innan den nu varande expeditionschefen för elementarundervisningen något förändrade åsigtarna. Ännu är det ej fullt tid att frågå principen hos Nordamerikas förste och populäraste man, Franklin, han som vid skolornas orduande och staternas uppfostran hade den bekanta devisen om »kåppens frihet bredvid pressens». Man talar så mycket om krigisk uppfostran och försvaret, man låter skolbarnen manövrera som soldater och göra »bevakningstjenst» i backarne vid Åby och på Oxbacken; då är det allt bra att också få lära sig litet af disciplinen och den spartanska uppfostran, hvaraf ej så litet ännu förekommer både i krig och fred: lärdomen om att lyda, lida och fördraga svårigheter.

Bland ändringar, som allmänheten äfven vill se införda i skolorna, förekommer äfven den, att läsningen skulle börja något senare på mornarne än hittills. Speciellt har ropet inom vår stad hörts från många derom, och mycket talar för denna ändring uti en stad med så pass stor vidsträckthet som Norrköping. Det är en stor svårighet för föräldrar, boende kanske vid motsatta tullar af den, vid hvilken det nya skolhuset är beläget, att om vinter och höst sända ut 9—11-åringar midt i natten, som man säger, d. v. s. klockan sex på morgonen. Sömmen är gudagåfvan, under hvilken den i vext stadda djur- och människokroppen mest utvecklar sig för blifvande kraft och storlek. Att beröfva de mindre sömmen för tidigt på morgonen är derför betänkligt. Man gymnastiserar dem om dagarne för att nerv- och muskel-cellerna måtte starkare och snarare tillvexa till nödiga väfnader inom kroppen; ty väfnad kallar ganska riktigt anatomen dessa produkter af blodkuler och celler. Att jaga barnen för tidigt ur hvilan är derför nästan att handla som Odysseus make Penelope gjorde, för att bedraga giljarne: väfva flitigt i hop om dagen hvad man rifver upp om natten.

En förändring slutligen, som är på väg eller åtminstone på tal att göras inom våra elementarläroverk, är indragande af den reala liniens sjunde klass. Visst äro alla temligen öfverens om, att en sådan minskning af tiden för de studerande realisterna vore en fördel. Indragningen af första klassen för ett år sedan har visat sig såsom en verklig förbättring, derför hufvudsakligen att hopandet af lärjungar vid de allmänna skolorna derigenom något minskats. Ett återupptagande af de forna s. k. apologistskolorna, i stället för hela den reala linien, skulle troligtvis vara en ännu mer radikal förbättring, än de båda nu nämnda.

Strödda underrättelser.

Victor Hugo's trosbekännelse. Malisen har berättat om den store skalden, att när han såsom landsflyktning bodde på Guernsey i Hauteville House, brukade han förrätta sin aftonbön på terrassen framför bygnaden med dessa ord: »Och nu, o herre, stå vi ansigte mot ansigte — *expliquons-nous*: låtom oss komma på det klara med hvarandra». Hugo's kolossala fåfånga är väl bekant; han anser sig sjelf såsom Frankrikes första personlighet, och som han på samma gång anser Frankrike såsom det första samhälle i världen, har man funnit ganska rimligt att han skulle tala med den Allsmäktige såsom en suverän talar till en annan. En af hans schweiziska beundrare, mr *Paul Stapfer*, som i sista häftet af »Bibliothèque Universelle de Genève» skildrat sina intryck af ett flerårigt förtroligt omdöme med den berömda författaren, har emellertid trots sig kunna förneka sanningen af denna anekdot och anför, såsom prof på beskaffenheten af Victor Hugo's religiositet, följande samtal, hvari han framlade sina tankar om försynen och själens odödlighet.

»I går afton, sade han, kl. half sju, just som jag skulle gå ned till middagsbordet, märkte jag på golfvet i mitt arbetsrum något som jag ser der hvarje vår och som alltid gör mig smärta, nemligen döda bin. De stackars varelserna komma in till mig om morgonen då man öppnar fönstren för att städa; då de under dagen icke se det genomskinliga hindret för deras fria flygt (väggarne i skaldens rum voro nemligen nästan helt och hållet af glas såsom ett växthus), störta de sig hela dagen mot rutorna på alla sidor, till dess de om aftonen utmattade af ansträngningar nedfalla och dö. Men i går hade bland bien inkommit en stor humla, och starkare än sina kamrater, hade hon icke dukt under utan var ännu vid fullt lif och slog sig, det stora nötet, den ena gången efter den andra mot glaset.

Hör du, min goda vän, sade jag till henne, fastän du är mera seglifvad, så är det slut med dig också, så framt jag icke kommer dig till hjälp; innan natten skall du vara död, och om jag söker i afton med min lampa, när jag kommer hit upp,

skall jag finna ditt lilla lik på golfvet bland binas. Nå väl, liksom kejsar Titus vill jag beteckna min dag med en ädel gerning; jag vill rädda denna insekts lif: kanske är han i Guds ögon lika mycket värd som en menniska, och utan tvifvel mera värd än en prins. Jag öppnade en ruta och jagade djuret med en handduk i denna riktning, men det flydde allt jemt åt det motsatta hållet. När humlan märkte att jag ville fånga henne, förlorade hon helt och hållet hufvudet, hon surrade mot glaset såsom om hon ville krossa det, återtog sin fart, törnade än en gång emot, flög genom rummet i alla riktningar, förvirrad, galen, ursinnig . . . Ja, så, du vill fånga mig; du vill beröfva mig min frihet, tyrann, despot, afskyvärda bödel! Skall du då aldrig lemna mig i fred? Jag är lycklig: hvarföre förföljer du mig? Efter många fåfånga försök lyckades jag omsider att få henne ned på golfvet, och då jag kastade handduken öfver henne, gjorde jag henne förmodligen något illa. O, huru hon ville hämnas. Hon stack med sin gadd — poeter behöfva icke veta att humlor sakna gadd — hennes lilla nervösa kropp, som var sammandragen i min hand, samlade hela sin återstående kraft för att sticka mig. Men jag, obekymrad om hennes ilska och hennes protester, utsträckte min hand utom rutan och skakade duken. Humlan, ett ögonblick oviss och förvånad, återtog sin flygt och försvann i rymden.

Nå väl, återtog Victor Hugo; jag har räddat denna humla; jag har varit hennes försyn. Men nu kommer moralen i min lilla historia. Dumma humlor som vi alla äro, uppföra vi oss icke på samma sätt emot Guds försyn? Vi hafva våra små orimliga förslag, våra korta och trånga vyer, våra våldsamma lidelser, hvilkas framgång är omöjlig, som skulle förderfva oss om vi nådde målet. Oförmögne att se längre än näsan räcker, och med ögonen fästade på denna närbelägen punkt, rusa vi framåt i vår blinda förstökelse och löpa såsom om vi vore yra i hufvudet; vi vilja segra, lyckas, triumfera, säga vi, det vill säga krossa hufvudet mot ett hinder som vi icke se. Och när Gud, som ser allt och vill frälsa oss, korsar våra

planer, börja vi på att surra, vi också; vi knota i vår dumhet och knota emot hans försyn; vi begripa icke till en början, att om han förföljer oss, öfverändakastar våra planer och låter oss så mycket lida, så är det för att befria oss, öppna för oss den oändliga rymden. Vi sätta emot honom vår vishet, vår dumhet, vår lilla filosofi och vår proudhonism. O Proudon! — *bourdon!* (Det sista ordet betyder humla).

En annan gång talade han om fjärilen, hvilken hos den poetiska forntiden var en symbol af själen efter döden. Fjärilen, sade han, är den förvandlade puppan; han är så fullkomligt puppa, att hvarje del af den krypande varelsen vid närmare granskning återfinnes hos det bevingade djuret; men förvandlingen är så fullständig att man tror sig se en ny varelse.

På samma sätt skola vi i vår tillvaro på andra sidan om grafven icke blifva rena andar, ty det är ett tanketomt ord för förståndet, likasom det är utan allt innehåll för inbillningen; hvad vill väl ett lif säga utan lifvets organer, en personlighet utan den form som bestämmer och fixerar henne? Men vi skola utan tvifvel hafva en annan kropp, strålande, gudomlig och så att säga andlig, hvilken skall vara den förklarade gestalten af vår jordiska kropp.

Interlokutören svarade härför, för att gifva fart åt samtalet: Jag har svårt att föreställa mig att alla puppor skola blifva fjärilar; jag kan icke tro att alla människor, endast därför att de varit människor och en gång lefvat, skola blifva odödliga. Denna andra födelse, denna uppståndelse, på hvilken människorna hoppas, skulle den icke snarare vara en eröfring, eller kanske rättare sagdt en belöning för några få än det naturliga vilkoret för alla? Och hvarföre frälsa så många latmaskar, som försummat att spinna sitt silkesombölje? Är det icke förnuftigt och rättvist att dessa maskar, hvilka icke lagt sin själ uti ett nyttigt, hederligt arbete, hvilka icke lemnat efter sig hvarken ett minnesmärke eller ett exempel, och som icke lefvat för annat än sin djuriska natur, dö helt och hållet och återinträda i den jord, på hvilken de enligt predikanternas ord krälat några ögonblick?

Jag vet att jag är odödlig, svarade poeten. Om andra icke hafva någon känsla

af sin odödlighet, så är jag ledsen på deras vägnar, men det är deras sak; hvarför skulle jag bestrida dem deras känslor? De hafva utan tvifvel rätt, och deras instinkt bedrager dem icke. Jag hörde en dag en materialist, en nitisk och ifrig menniska, som af full öfvertygelse och uppriktig tro förnekade Guds tillvaro lika varmt som den rättroende försvarar den. Ni må påstå så mycket ni vill, sade han, att ni har en själ och att den är odödlig, att ni vet och känner det; hvad mig angår, vet och känner jag att jag har ingen ting sådant inom mig, och jag håller för visst och bevisadt inför vår innersta känsla, att när vår kropp en gång blifvit beröfvad lifvet, skola vi vara döda, riktigt döda, helt och hållet återgifna åt intet. Min öfvertygelse är lika djup som eders; mot eders känsla sätter jag en annan känsla, som är icke mindre klar, icke mindre stark: hvilken af oss båda har rätt? Jag svarade att vi båda hafva rätt. — Och huru är detta möjligt? — Ingen ting är lättare att begripa; hör blott på en liknelse. En skald, en stor ande — kalla honom Dante, Shakspeare eller Æschylus — skriver två verser, derpå går han ut och fördjupar sig i drömmar. Under hans frånvaro börja de båda verserna ett samtal: Hvad vi äro lyckliga, säger den ena: vi äro odödliga. Hvilken ära, min vän, och hvilken evighet! Det är för all tid, hela framtiden tillhör oss. Så länge som det fins en menniskoande skola vi lefva i människornas minne. — Ja så, du tror det, du, svarade den andra, men jag har icke en sådan känsla, jag. Jag lefver, men det är narraktigt nog, det förekommer mig såsom om jag vore färdig att dö just nu. Ja, min vän, tro mig, du missar dig; upphör för all del att göra dig några illusioner. Ett ögonblick härefter skall det icke mer vara fråga om oss, än om vi aldrig funnits till, och allt är slut för mig som för dig, min stackars drömmare, just hvad man kallar *slut*, derom är jag fullkomligt säker. Derpå trädde skalden åter in i sitt arbetsrum, gick med afmätta steg fram till sitt skrifbord, läste om de båda verserna, tog en penna och strök ett groft streck öfver den ena men lät den andra stå kvar. Ni ser att de hade rätt båda två.

En förnäm smed. Bland arbetarne hos smedmästaren Müller i Istra, 90 werst från Moskwa, fanns det en som med yttersta uppmärksamhet följde alla jernhandteringens processer, och flitigare än någon annan var den förste på platsen samt med förkärlek åtog sig allt det gröfsta arbetet. En dag uträckte han 40 pud, omkring 16 ctr; men fastän han var så god arbetare var det icke blott jern han hade att smida. Han hade hela ryska väldet att styra, och man vet att Peter den store icke sparsade sig.

Han hade begifvit sig till en plats i granskapet för att dricka brunn, och trogen sin vana att skaffa sig noggranna underrättelser om allt som föregick i hans närhet, hade han icke nöjt sig med att bese Müllers verkstäder utan också gjort sig sjelf till smed. Han tvang sina hofmän att tidigt på morgonen göra sig sällskap; en knes måste draga bäljen, en annan bära fram kol, en tredje bryta om smältan. Några dagar efter sin återkomst till Moskwa infann sig czaren hos Müller, berättade honom att han besökt alla hans verkstäder och att han funnit, allt till sin belåtenhet.

— Huru mycket betalar ni mästersvennen för hvarje pud uträckt stångjern, frågade czaren.

— Tre kopek, ers höghet.

— Nå väl, återtog Peter; jag har förtjent 120 kopek, och jag är hitkommen för att få min betalning.

Smedmästaren tog fram 20 dukater och uppräknade dem åt Peter, med den anmärkningen att han icke kunde bjuda mindre åt en kunglig arbetare.

Återtag edra dukater, svarade denne. Jag vill icke hafva mer än jag förtjent och hvad ni betalar edra öfriga arbetare. Gif mig hvad jag har att fordra. Det skall komma mig till pass för att köpa mig ett par nya skor, hvaraf ni ser att jag är i stort behof, tillade han, i det han pekade på dem han hade på sig.

Müller uppräknade åt honom hans 120 kopek, med hvilka han gick in hos närmaste skomakare och köpte sig ett par skor, hvilka han genast tog på sig, och sade förtjust till sin omgifning att han aldrig haft några så goda. Ni ser, sade han till sina hofmän, huru förträffligt de

passa mig: jag har förtjent dem i mitt anletes svett.

En af de jernstänger som Peter den store uträckte bevaras såsom en dyrbar relik i smedjan uti Istra, och man visar den med stolthet för de besökande. En annan, smidd af samma hand, förvaras i det kejsrerliga museum i Petersburg.

Embete som hänger på en tråd.

Kejsar Carl V var såsom bekant ytterligt småaktig i allt som rörde disciplin och ceremonier, men iakttagandet af de små pligterna förräder ofta med rätt mycken säkerhet huru man iakttagert de stora. Till benediktinerbrödernas ordensregler hörde att de alltid skulle bära på sig en knif samt nål och tråd. En dag hade kejsaren att disponera öfver ett abbotsstift i Österrike, och då han vacklade i sitt val mellan två munkar, befalde han dem att framvisa dessa små förnödenheter, med hvilka de efter ordensstatuterna skulle vara försedda. Blott den ene hade tråd på sig, och han fick stiftet.

Sysselsättning med sig sjelf.

Det fins, säger Sidney Smith, vackra qvinnor och andra menniskor, som aldrig kunna röra en hand eller en fot, utan att tänka på den effekt det åstadkommer. Deras minsta rörelser äro rottfällor, i hvilka de lura på att fånga andras beundran.

Innehåll:

	Sid.
Hvad man vunnit	625.
Litteratur:	
De vestfinska språkens kulturord af	
<i>Aug. Ahlquist</i>	631.
Blick på pressen	636.
Strödda underrättelser:	
Victor Hugo's trosbekännelse m. m.	638.

Anmälan.

Prenumeration å **Samtiden** kan ske på postkontoren, hos bokhandlarne och i Stockholm på utdelningsställena för tidningar. Priset för kvartal 3 rdr, postarvodet för landsortsprenumeranter inberäknadt.

OBS. *Alla meddelanden rörande Veckoskriften ställas till Expeditionen af Samtiden, N:o 28 Norra Smedjegatan, kontoret 1 tr. upp.*